

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרע"א
ערש"ק פרשת בשלח

אי ההתעסקות בפרנסה - בימי ירמיהו דווקא

שבחן של ישראל שמבוחרים בהשפעה מדודה

בגדר מצוות סעודה במוצאי שבת

לא להנם נברא האדם בטבע להיות מדיני

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בשלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרעא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שברוך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

ה"תענוג" הנכון בנתינת צדקה

דוגמא לזה - בנוגע לפועל:

כאשר מדובר אודות עריכת "דינער" וכיו"ב - אין להסתפק בזה שנאסף סכום מסויים, ולהכנס להתפעלות גדולה מסכום הכסף שנאסף - כי כאשר עושים חשבון עבור איזה מטרה נאסף הכסף - במה נחשב סכום זה - הרי זה פחות יותר מאשר "פערל-גרופן" במרק !!

ועפ"ז מובן שאין להסתפק בזה שחושב שהגיע כבר לתכלית השלימות, כי כבר אסף סכום כסף גדול, ובמילא יכול ללכת לישון מתוך תענוג - כי אפילו כאשר ינצל את כחותיו (כפי שהם עתה) יוכל להשיג כמה פעמים ככה, הן בנוגע לענינים גשמיים, והן בנוגע לענינים רוחניים, ועאכ"כ כאשר ישנו הענין ד"הקב"ה עוזרו."

וזה שתפקידו לאסוף את הכסף ב"דינער" - צריך לדעת ש"יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית" !

זאת אומרת: הן אמת שבעל הבית עושה עם העני (בזה שנותן מכספו לצדקה), ולכן צריכים להכריז את שמו, להודות לו ולשבח אותו, ובהיותו בן אברהם יצחק ויעקב, ובת שרה רבקה רחל ולאה, מובן שכל השבחים אינם

מספיקים עבורו כו' - אבל לאידך: נותן הצדקה צריך לדעת שאין הכוונה שהוא עושה טובה למוסד המקבל את הצדקה, אלא אדרבה - "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". ועד"ז מובן בנוגע ל"גבאי צדקה".

אין להתפעל מפעולה על אדם אחד!

ועד"ז בנוגע לפעולות בכלל: כאשר באים ומספרים בהתפעלות גדולה מה שפעלו - יש אמנם הרבה מה להתפעל אפילו כאשר מדובר אודות פעולה והתעסקות עם יהודי אחד בלבד, שהרי "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא" - כיון שכל יהודי הוא בדוגמת אדם הראשון, ויתירה מזו "לפיכך נברא האדם יחידי" כדי שיהודי הנמצא בעקבתא דמשיחא יוכל לעבוד עבודתו כדרוש, מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך תענוג.

אבל לאידך - אין להסתפק בזה, כי כאשר מנצלים את הכחות שניתנו, יכולים להצליח כמה פעמים ככה! וכמשל דלעיל שהתענוג צריך להיות מונח ב"פנינים" ("פערל") אמיתיות, אבנים טובות, ולא ב"גריסים" ("פערל-גרופן") שבמרק. והנמשל מובן.

(חמישה עשר בשבט תשמ"ב)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
 הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
 ראשונים לכל דבר שבקדושה
 ה"ה האחים החשובים
 הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
 והרב החסיד ר' יוסף משה
 וכל בני משפחתם שיחיו
 ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
 ר' מאיר שי'
 זאיאנץ
 ס. פאולו ברזיל
 יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
 ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
 Head Office
 סניף ארץ הקודש
 1469 President St. #BSMT
 ת.ד. 2033 Brooklyn, NY 11213
 כפר חב"ד 6084000 United States
 03-738-3734
 Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
 הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
 הרב רפאל לבנוני, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

בנפשי מעמדו ומצבו כו'; עדיין לא
 נטל ידיו, ואפילו לא הספיק לומר
 "מודה אני" - מצב נמוך ופשוט ביותר.

וביחד עם זה, "המלך הגדול מלך
 מלכי המלכים הקב"ה" אשר "מלא כל
 הארץ כבודו" - מקדים ובא (כלשון
 הגמרא "קדמה שכינה ואתיא") בכבודו
 ובעצמו, ו"עומד עליו" סמוך למטתו
 (כביכול), ולא עוד, אלא, ש"מניח
 העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו . .
 עליו בפרט", כדי להיות "נצב עליו
 . . ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם
 עובדו כראוי" (כפי שמבאר אדמו"ר הזקן
 בארוכה בספרו תניא קדישא).

האם יש לך תענוג גדול יותר
 מזה!?!...

וכאמור, אין צורך באריכות
 ההתבוננות כו' כדי לבוא לרגש של
 תענוג הכי גדול, בידעו שמלך מלכי
 המלכים הקב"ה מניח את כל עניניו
 כביכול כדי לעמוד על ידו ולראות
 אם הוא אומר "מודה אני" מתוך חיות
 ושמחה.

ריחוק הערך בין בורא לנברא

והגע עצמך:

גם פשוט שבפשוטים שאינו שייך
 להבנה והשגה, יודע שישנו חילוק בין
 נברא לבורא: הוא יודע שישנו עולם
 גדול, עם ריבוי מופלג של נבראים,
 ומבין בפשטות שאין דבר עושה את

עצמו, אלא בודאי ישנו בורא העולם.
 ואם העולם הוא גדול - הרי בורא
 העולם גדול ביותר וביותר!

ולכן, כאשר אומרים לו שבורא
 העולם, מלך מלכי המלכים הקב"ה,
 "נצב עלי . . ומביט עליו . . אם עובדו
 כראוי", ועד שיש לו הנאה ממנו,
 כביכול, "נחת רוח לפני שאמרתי
 ונעשה רצוני", באמרו "מודה אני
 לפניך", בהיותו אפילו לפני נטילת
 ידיים, כאשר אסור לו לומר שמות
 הקדושים - הרי זה מעורר אצלו
 התפעלות עצומה ותענוג גדול ביותר!

זה עתה ניעור משנתו, ומיד ראה את
 מלך מלכי המלכים הקב"ה!

ומה שאינו רואה זאת בעיני בשר -
 הרי ידוע הסיפור והפתגם שהעובדה
 שעניני בשר שלו אינם רואים את הדבר,
 אינה משנה את המציאות!

וכפי שמבין גם פשוט שבפשוטים:
 ראיית הדבר בעיני בשר - תלוי בכו"כ
 ענינים. לכל לראש צריך שיהיו לו
 עיניים, ונוסף לזה, עליו לפתוח את
 עיניו וכו'. ואילו מציאותו של הדבר -
 מציאותו של העולם הגדול, ועאכו"כ
 מציאותו של בורא העולם - קיימת עוד
 לפני שהוא יפתח את עיניו לראות!

ומפני גודל ההתפעלות והתענוג
 שבדבר (שמיד כשניעור משנתו רואה
 את הקב"ה עומד לפניו) - אינו יכול
 להתאפק עד שיטול ידיו, ולכן מכריז
 מיד: "מודה אני לפניך"!!!

(חמישה עשר בשבט תשמ"ה)

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

בזה נתפרנסו - דוקא בימי ירמיהו

מרש"י בפרשתנו משמע שיהודי אינו צריך להתעסק בעניי העולם בשביל פרנסתו אלא לעסוק בתורה בלבד, והקב"ה כבר יזמין לו את פרנסתו בדרך ניסית - בדוגמת המן! האומנם? / ואם כן, מדוע חובה לתמוך בעני? הרי אם הוא עני, סימן שאינו לומד תורה כדבעי?... / ביאור נפלא ברש"י פרשתנו, ע"פ "רמז" לשיטת רבי ישמעאל ב"השתדלות" לפרנסה

(עי' לקוטי שיחות ח"א עמ' 99 ואילך)

י. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

מדוע נזכר בית המקדש בשירת הים? / בין מעשה יד אחת למעשה שתי ידיים

יא. יינה של תורה.....

המן - השפעה מעומה בדרך חיבה

להתפרנס מתוך מנוחה ותענוג / משבת מתברכים כל ששת הימים / השפעה מדודה בפנים יפות

(עי' לקוטי שיחות ח"א עמ' 85 ואילך)

טו. פנינים דרוש ואגדה.....

בין שש אמהות לארבע אמהות / "הם הכירוהו תחילה"

יז. חידושי סוגיות.....

בגדר מצות סעודה במוצאי שבת

יארץ להוכיח במקור סעודה זו, שהוא זכר לדרך אכילת המן שהיו סועדים ממנו בצאת השבת / יסיק דשייכא לדין ג' סעודות עצמן, ויתבאר עפ"ז דיוק לשון רבינו הזקן בשולחנו דמשמע שהיא פרט בקיום מצוה אחרת באופן ד"מן המוכרח"

(עי' לקוטי שיחות ח"א עמ' 70 ואילך)

כא. תורת חיים.....

להיות מעורב עם הבריות

כג. דרכי החסידות.....

פירוש מילות התפילה

כה. הוספה - שיחות קודש.....

"להחיות בהם נפש כ"ה"

דברות קודש אודות מעלת ונחיצות ה"תענוג" הנכון בעבודת ה'

לקראת שבת

כט

ענייני הגשמיים באופן הכי נעלה, ובאופן של תענוג כו', ובלשון הרמב"ם "כל המעדנים מצויין כעפר", אלא שאין זה תופס מקום אצלו כלל - "כעפר".

ועד"ז מובן בנוגע לתענוג בעניינים רוחניים - בלימוד התורה, שאין להסתפק בתענוג דליבון הלכתא בחלק הפשט בלבד, אלא צריך להשתדל לנצל את כח התענוג גם בלימוד שאר חלקי התורה, דרוש רמז וסוד, פנימיות התורה, רזי רזין וכו'.

(המשה עשר בשבט תשמ"ב)

מיד בקומו משנתו - הקב"ה לנגדו!

הענין דראש השנה לאילן התחלת (ו"ראש" העבודה ד"אילן") בכל יום ויום הוא - תיכף ומיד בהתחלת היום, שכן, בעת השינה האדם הוא בבחינת "דומם", ומיד כשניעור משנתו, מתחיל אצלו ענין התנועה והצמיחה בכל ענייני טוב וקדושה.

ועל זה אומרים לו, שמיד כשניעור משנתו, עליו להעמיד את עצמו בתנועה שכל השתדלותו ושאיפתו היא - לבוא לשלימות העבודה, עבודת ה' מתוך תענוג, ואז - גם התחלת העבודה, אמירת "מודה אני לפניך", היא מתוך חיות מחודשת לגמרי, ועד שיש בזה אפילו רגש של תענוג.

ובאותיות פשוטות:

כאשר יהודי נמצא בהתחלת היום - יכול לחשוב שאין לו מה לבלבל את עצמו עם ענייני השגות ודרגות שאינם לפי ערכו, דמכיון שזה עתה נייעור משנתו, הרי בכל פעולה שרק יעשה, אפילו אמירת "מודה אני" מבלי להזכיר א' משבעה שמות הקדושים

(אמירה כזו שלכאורה אין בה אלא תיבות דעניי הרשות) - יצא כבר ידי חובתו במילוי התפקיד שעבורו נייעור משנתו, ורק אח"כ יש מקום להתחיל לחשוב ולהתכוון לענייני עבודה נעלים יותר.

הנה על זה אומר אדמו"ר הזקן

(בשו"ע שלו - מדברי הטור והרמ"א והרמב"ם בספרו מ"ו): "מיד שניעור משניתו... יחשוב בלבו לפני מי הוא שוכב, וידע שמלך מלכי המלכים הקב"ה חופף עליו... כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד... ישים אל לבו שהמלך הגדול מלך ממ"ה הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו".

עוד לפני אמירת "מודה אני לפניך" - צריך להיות כבר הענין ד"שויתי ה' לנגדי תמיד", לדעת ולחשוב ש"המלך הגדול מלך ממ"ה הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו"!

ומובן, שכאשר חושבים לרגע קט אודות תוכן הדברים - בהתבוננות הכי קלה השייכת גם לפשוט שבפשוטים - הרי זה מעורר רגש של תענוג הכי גדול: מצד אחד - מדובר אודות בן-אדם, בשר ודם, ובפרט כאשר ידע איניש

מלומדה" - ללא כוונות וכו'. וגם כאשר קיום התומ"צ הוא מתוך כוונה - יתכן שהעבודה תיעשה בקרירות (ולזה אף "עמלק" אין מתנגד כלל, כי הוא עשה את שלו - "אשר קרד"), וגם כאשר העבודה נעשית מתוך חמימות והתלהבות - ישנם כמה וכמה דרגות בזה.

ובפשטות: גם כאשר העבודה נעשית מתוך חמימות והתלהבות - ישנם בזה כמה דרגות: אהבה סתם, אהבה רבה, אהבה כרשפי אש, ואהבה ורצוא הכי גדול - עד שרק הלימוד בדרושי כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע המבארים את שלילת הענין ד"רצוא" ללא "שוב" [כמבואר במאמרו - מיוסד על דברי האוה"ח הקדוש] הוא הדבר היחידי המונע את כליון נפשו ועלייתה השמימה מפני גודל הצמאון להקב"ה!

ועד"ז מובן שכאשר מדברים אודות עבודה מתוך תענוג, כדבעי לי' למיעבד, שלימות התענוג - הרי בודאי שבענין זה ישנם ריבוי דרגות.

ולכן, גם כאשר מדובר אודות "ראשיכם" (שנקראים בתואר זה ע"פ תורה) - ישנו החיוב ד"מעלין בקודש", מבלי הבט על גודל מעלת עבודתם עד עתה.

"פנינים" אמיתיות ולא במרק

...בנוגע לכללות ענין התענוג - יש להבהיר פרט חשוב (אף שכבר דובר בנוגע לפרט זה פעמים רבות):

יהודי הוא בעל בחירה, ויכול לבחור להתענג באיזה ענין שרוצה - ומפני צוק העתים כו' ישנם כאלו המנצלים את ענין התענוג עבור דברים פחותי הערך ביחס לאותם דברים שעבורם היו יכולים לנצל את ענין התענוג.

וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכאשר מדברים בנוגע ל"פנינים" ("פערל") - צריכים להיות מונחים ב"פנינים" אמיתיות, אבנים טובות שנושאים על הצוואר לנוי, ולא להיות מונחים ב"גריסים" שבתוך המרק ("פערל-גרופן").

זאת אומרת: למרות שישנו תענוג מאכילת "פערל-גרופן", אין להסתפק ח"ו בתענוג זה, ולא צריכים להיות מונחים בענין זה, אלא צריכים לנצל את ענין התענוג עבור ענינים נעלים יותר - "פנינים".

וכן בנוגע לכללות הענין דחמשה עשר בשבט:

הן אמת שישנו מנהג לאכול פירות האילנות, ואכילה זו גורמת לאדם הנאה ותענוג (בדוגמת אכילת "פערל-גרופן"), והאכילה קשורה עם אמירת ברכה לפני ולאחרי, וא"כ יכול הוא לאכול פירות האילנות ולהתענג מהם וכו', אעפ"כ, צריך הוא לדעת שאין להסתפק ואין להיות מונח בתענוג הגשמי דאכילת פירות האילנות, אלא צריך להשתדל שכח התענוג שלו יהי' מונח בענינים נעלים יותר.

...ומובן בפשטות שגם כאשר יהודי אינו מונח בתענוג הגשמי - נותן לו הקב"ה את כל

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

בזה נתפרנסו - דוקא בימי ירמיהו

מרש"י בפרשתנו משמע שיהודי אינו צריך להתעסק בעניני העולם בשביל פרנסתו אלא לעסוק בתורה בלבד, והקב"ה כבר יזמין לו את פרנסתו בדרך ניסית - בדוגמת המן! האומנם? / ואם כן, מדוע חובה לתמוך בענין? הרי אם הוא עני, סימן שאינו לומד תורה כדבעי? ... / ביאור נפלא ברש"י פרשתנו, ע"פ "רמז" לשיטת רבי ישמעאל ב"השתדלות" לפרנסה

בפרשתנו מסופר (טז, לב) אודות המן שירד מן השמים, וצוה הקב"ה להניח ממנו למשמרת: "ויאמר משה, זה הדבר אשר צוה ה', מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם, למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים".

ובפירושו רש"י:

"לדורותיכם - בימי ירמיהו. כשהי' ירמיהו מוכיחם 'למה אין אתם עופקים בתורה', והם אומרים 'נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מדיכין נתפרנס'; הוציא להם צנצנת המן, אמר להם: 'הדור אתם ראו דבר ה', 'שמעו' לא נאמר אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו".

וכשלוומדים דברי רש"י בפשטות נראה כוונתו, שאין איש ישראל צריך להתעסק בעניני העולם בשביל פרנסתו; אלא יהודי צריך לעסוק בתורה בלבד, והקב"ה כבר יזמין לו את פרנסתו בדרך ניסית - ובדוגמת המן.

אמנם במציאות הרי ההנהגה הכללית ברוב בני ישראל אינה כן, אלא הדרך הוא שמתעסקים בהשתדלות טבעית עבור הפרנסה. וכנראה במוחש. וכד דייקת שפיר, הרי גם את דברי רש"י כאן יש לבאר באופן שלא יסתור לזה - וכדלקמן.

ב. ויובן בהקדים:

בפרשת משפטים (כב, כד) מדבר הכתוב אודות הלואה לעני – "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהי' לו כנושה גו'", ומפרש רש"י על אתר שתיבת "אם" היא במשמעות של "חובה" – שיש חיוב להלוות להעני:

"אם כסף תלוה את עמי – רבי ישמעאל אומר: כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ משלשה, וזה אחד מהן".

ולכאורה צריך להבין – וכהדיוק הידוע בכגון דא: למה הוצרך רש"י להזכיר כאן את שמו של רבי ישמעאל, ולא כתב דבר זה בסתם (כדרכו הכללית להביא דברי חז"ל בסתם)?

ויש לפרש אשר רמז לנו רש"י, כי ענין זה של חובת ההלוואה לעני שייך הוא לשיטתו הכללית (הידועה) של רבי ישמעאל, וכדלקמן.

ג. ביאור הענין:

כמו שמציין רש"י, הנה הכתוב "אם כסף תלוה" הוא אחד משלושה מקומות, שבהם משמש לשון "אם" אף שמדובר על דבר שחייבים לעשותו. ושני המקומות הנוספים הם (כפי שמפרט רש"י בפי' יתרו כ, כב.): לשון הכתוב "ואם מזבח אבנים תעשה לי" (יתרו כ, כב) – שיש חובה לעשות מזבח מאבנים; וכן לשון הכתוב "ואם תקריב מנחת ביכורים" (ויקרא ב, יד) – שמנחת ביכורים היא דבר שחייבים להקריב מדי שנה בשנה.

אמנם נדחקו המפרשים (מפרשי רש"י משפטים שם), למה לא כללו בהאי ענינא מקום רביעי שבו מצינו לשון "אם" על דבר שחייבים לעשותו – והוא מה שכתוב בפ' משפטים (כא, ל) שאם שור נגח והמית אדם הרי "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו", שגם שם אין הפירוש "אם" בלשון מסופקת, אלא כמשפט ודאי: מי ששורו נגח והמית, משפטו הוא ליתן את הכופר!

[וכמפורש בדברי רש"י שם: "אם" זה אינו תלוי, והרי הוא כמו 'אם כסף תלוה', לשון 'אשר' – זה משפטו, שישיתו עליו בית דין כופר"].

ונראה לבאר בפשטות, שאמנם הלשון "אם כופר יושת עליו" בא כהוראה ודאית, אבל אף על פי כן אינו דומה כלל לשלושת המקומות שמוזכר רבי ישמעאל, ולכן לא שייך לומר בו שהוא "חובה" כמותם:

הגדר ד"חובה" שייך רק בדבר הבא במצב רגיל ובתנאים מצויים, שאז מתאים לומר שעל האדם מוטל חיוב לעשות דבר מסויים;

אבל בנידון שור שנגח ומתחייב בעליו ככופר, הרי מדובר במציאות של מקרה בלתי מצוי, ויתירה מזו: היפך סדרו של עולם, ש"יגח שור... והמית איש" – ולכן אינו שייך לומר שמשפט זה לחייבו כופר הוא בגדר הטלת "חובה" על הבית דין.

ולכן, כאשר מונה רבי ישמעאל את המקומות שבהם נאמר "אם" במשמעות של

אצל האדם (תענוג נברא) – כי ידיעה זו שזכה לגרום תענוג אצל הבורא, "נחת רוח צפני", פועלת אצלו תענוג הכי גדול.

ועפ"ז מובן שמאחר וכללות החג דחמישה עשר בשבט הוא מנהג ישראל הקשור (עם ענין התענוג, כנ"ל) – לכן, נוהגים לאכול בו פירות האילנות דוקא (ולא חטה ושעורה), שעניינם לגרום הנאה ותענוג לאדם, בדוגמת כללות ענין ה"מנהג".

עבודת ה' באופן של תענוג

ההוראה מזה בנוגע לעבודת האדם:

כאשר מגיע חמשה עשר בשבט – אומרים לו ליהודי: נותנים לך יום שמחה נוסף, ובו מנהגים מיוחדים, כולל המנהג דאכילת פירות האילנות, כדי להורות שכללות העבודה צריכה להיות לא רק בנוגע לעניני התומ"צ שמוכרחים לקיימם, אלא באופן של הופפה בעבודתו, שע"ז נפעל תענוג הבורא, ועד שתענוג הבורא נעשה תענוג הנברא.

ובפשטות: כאשר יהודי אוכל פירות האילן בחמשה עשר בשבט ("ראש השנה לאילן"), וקודם אכילת הפירות מודה ומברך להקב"ה שברא פירות אלו, ולאחרי אכילתו מסיים ב"ברכה אחרונה" – הנה בידעו שאכילת הפירות אינה דבר המוכרח לקיומו ע"ד הלחם, אלא ענין של הנאה ותענוג ("להחיות בהם נפש כל חי"), זאת אומרת, שבנוגע לגופו ישנם דברים המוכרחים וישנם דברים שהם לשם תענוג – הרי מעצמו מובן שכן הוא (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לנשמתו.

ולכן, מסקנת הדברים היא – שאין לו להסתפק באופן עבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות עד עתה, אלא עליו להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז – הוספה שתביא ותגרום לענין התענוג "להחיות בהם נפש כל חי" – בדוגמת הענין דפירות האילנות, תענוג נברא, ולמעלה מזה – תענוג בורא.

...וזוהי ההוראה בנוגע לפועל – שבנוגע לכל עניני טוב וקדושה, אין להסתפק במעמדו ומצבו בהרה, גם כאשר מתנהג ע"פ שו"ע בשלימות, אלא עליו להוסיף בעבודתו יותר מכפי המחוייב, שע"ז נפעל כללות ענין התענוג.

ומובן בפשטות שכאשר עבודתו היא מתוך תענוג – הרי עבודתו היא באופן שלמעלה מכל מדידה והגבלה, היינו, שמוסיף יותר ויותר בכל הענינים הפועלים תענוג – תענוג בורא, הנמשך גם בתענוג נברא.

תענוג – חודר למעשה בפועל

ובעומק יותר:

כללות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות יכולה להיות גם באופן ד"מצות אנשים

עיקר ענינם – לפעול הנאה ותענוג אצל האדם.

וכמבואר בכ"מ בביאור לשון הברכה "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי" – ש"חפרונן" קאי על הדברים המוכרחים לקיום האדם, ו"החיות בהם" קאי על דברים הגורמים להנאה ותענוג (בהוספה על המוכרח לקיום האדם).

וכפי שרואים בפועל שכאשר האדם רעב – הרי הוא סועד את לבו ב"לחם", וכמ"ש "ולחם לבב אנוש יסעד", ולאחרי ששבר את רעבונו עד כדי שביעה, אוכל הוא גם פירות האילן – (בעיקר) לשם הנאה ותענוג.

ועפ"ז מובן שאע"פ ש"חיטה ושעורה" הם דברים המוכרחים לקיום האדם – בשונה מפירות האילן, שיכול להתקיים בלעד – אעפ"כ, ישנה מעלה יתירה בפירות האילן, מאחר שהם גורמים הנאה ותענוג לאדם (משא"כ חטה ושעורה שענינם רק למלא את החסר – שלא יהי' רעב).

מנהג ישראל – תענוג לנפש האלוקית!

וכך מובן בנוגע למעלת "מנהג ישראל" – לגבי ענין המפורש בתושב"כ או בתושבע"פ:

כאשר מדובר אודות ענין המפורש בתושב"כ (שאפילו הצדוקים מודים בה) ובתושבע"פ, כולל "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" היינו, חידוש שנכלל בתושבע"פ בתור דין ולא רק מנהג בעלמא) – הרי קיום ענין זה אינו גורם תענוג מיוחד אצל נפשו האלוקית, כי בהיותו יהודי, שעליו נאמר "ועמך כולם צדיקים", הרי הוא מוכרח לקיים את כל ציוויי התורה.

ואדרבה: כאשר הנהגתו אינה באופן המתאים – הרי היא בגדר תמיהה ופליאה, כמאמר הזהר "ונפש כי תחטא – תוהא"!

אבל כאשר מדובר אודות קיום "מנהג ישראל" שאינו מובא בתור "דין", וב"מנהג ישראל" גופא – לא רק מנהג שכבר נתקבל בכל תפוצות ישראל (כי אין כל פלא שמקיים מנהג זה – בהיותו בן אברהם יצחק ויעקב, ובת שרה רבקה רחל ולאה) אלא מנהג שנתחדש בזמננו (קודם שידוע שמנהג זה עתיד להתפשט ולהתקבל בכל תפוצות ישראל) – הנה מאחר שאין זה דבר המוכרח (בדוגמת דין בתושבע"פ), הרי קיום ענין זה מביא וגורם תענוג אצל נפשו האלוקית.

ובפשטות: הסיבה לקיום מנהג זה (אפילו קודם שנתפשט ונתקבל בכל תפוצות ישראל) היא – בראותו שזהו ענין של הופפה בלימוד התורה וקיום מצוותי' בהידור יותר מכפי המוכרח, ולכן, על ידי זה נפעל תענוג מיוחד אצל הבורא, נותן התורה ומצווה המצוות, כמאמר "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ובדרך ממילא נפעל גם תענוג

"חובה" – הרי הוא מזכיר רק את בניית מזבח אבנים, הקרבת מנחת ביכורים והלוואה לעני ששלושתם ענינים רגילים במציאות; ואינו מכניס בכלל זה את נתינת הכופר שבאה רק במקרה בלתי מצוי לגמרי (ובמילא לא מתאים עלי' לשון "חובה").

ד. אך כאן יש מקום לעיון, האמנם הלוואה לעני היא דבר הרגיל במציאות, שלכן היא נחשבת "חובה" (כמו בניית מזבח אבנים והקרבת מנחת בכורים) – דלכאורה:

מפרשת המן משמע (כנ"ל ס"א) שיהודי אינו צריך לדאוג לפרנסתו בדרך טבעית, אלא הקב"ה הוא המזמן לו את פרנסתו. ומובן, שכאשר הנהגתו היא כהוראת התורה – בהתמסרות שלימה ואמיתית לתורה ומצוותי' – הרי גם פרנסתו המזומנת לו מהקב"ה היא שלמה ומספקת, ובמילא לא יצטרך גם לגמילות חסדים – ובדוגמת אוכלי המן. ואם אין פרנסתו מצוי' בשלימות וזקוק ללוות, הרי זה גופא מוכיח שלא התנהג כדרישת התורה.

ומעתה מקום לומר, ש"אם כסף תלוה" אינו בגדר "חובה" – כי: המקיים ציווי והוראת התורה – לא יצטרך לגמ"ח מעיקרא; ועכצ"ל שהמדובר הוא במי שאינו מתנהג ע"פ ציווי התורה, וא"כ מדובר במציאות בלתי רגילה – שבן ישראל יתנהג היפך מהוראת התורה בכללות סדר והנהגת חייו – ושוב אינו מתאים בזה לשון "חובה" (כנ"ל ס"ג).

ויתירה מזו: מכיון שאדם זה הזקוק להלוואה חטא ופגם כו' – אולי באמת אין חובה להלוות לו אלא רק רשות בלבד!].

ה. וכדי לבאר ההכרח ש"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" הוא "חובה" ממש – מקדים רש"י שמאמר זה נאמר על ידי רבי ישמעאל, ולשיטתי' אזיל:

ידועה הפלוגתא של רבי ישמעאל ורשב"י במסכת ברכות (לה, ב) – "לפי שנאמר 'לא ימוש ספר התורה הזה מפין', יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר 'ואספת דגן', הנהגה בהן מנהג דרך ארץ; דברי רבי ישמעאל. רשב"י אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח – תורה מה תהא עלי'?! אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים כו'".

הרי ששיטת רבי ישמעאל היא, שעל האדם להתעסק בעניני העולם כשביל פרנסתו – "הנהג בהן מנהג דרך ארץ".

ואף שגם באופן זה, אם הוא מתנהג בעניני העסק כראוי, בזהירות מכל איסור ובקביעות עתים לתורה כו', יזמין לו הקב"ה פרנסתו הנחוצה לו מבלי שיצטרך להלוואה – בכל זאת, מכיון שצריך הוא להשתדל בפרנסתו בדרכי הטבע, הרי בנקל

יוכל להיכשל במדת (כמותה ואיכותה של) ההשתדלות ולבוא למצב שיהי' זקוק להלוואה;

ופשוט שבאופן כזה ובמציאות רגילה כזו, שנכשל בדבר שקשה להיזהר בו, יש "חובה" להלוות לו. וזהו שלפי שיטת רבי ישמעאל מוכרחים לפרש את "אם כסף תלוה" במשמעות של "חובה".

1. ומעתה נחזור לענייננו - דברי רש"י בפרשת המן:

הנה עפנה"ל מובן שרש"י (בפירושו עה"ת) תופס לעיקר את שיטת רבי ישמעאל, שיהודי צריך לנהוג "מנהג דרך ארץ" ולהשתדל לפרנסתו בדרך הטבע (וממילא זה שהוא צריך להלוואה מזמן לזמן הוא דבר מובן ורגיל לפ"ע).

וכמפורש בגמרא (ברכות ס), אשר "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן" - היינו, שהנהגת רשב"י היא רק בשביל יחידי סגולה, ועל הרוב צריכה להיות ההנהגה כשיטת רבי ישמעאל.

וזה שגנזו את המן "למשמרת", באופן שיראו וילמדו ממנו "לדורותיכם" - הוא רק שבזמנים מיוחדים, ובתור הוראת שעה, צריכה להיות הנהגה בדוגמת המן, שהפרנסה מגיעה מלמעלה בלי התעסקות בדרך הטבע.

ומעתה מדויק לשון רש"י שכתב "בימי ירמיהו, כשהי' ירמיהו מוכיחם כו" - דלכאורה, התיבות "בימי ירמיהו" מיותרות (שהרי מיד ממשיך רש"י "כשהי' ירמיהו מוכיחם")!

אך לדרכנו יתבאר היטב, שדוקא "בימי ירמיהו" אז הי' א' מהדורות (היוצאים מן הכלל) שהוצרכו להתנהג באופן זה; וזהו הפירוש "לדורותיכם" - זמנים ודורות מיוחדים שצריכה להיות ההנהגה על דרך שהי' בבני ישראל במדבר, שאחד מהם הוא "בימי ירמיהו".

ובזה תתיישב תמיהה גדולה לכאורה: הרי מזמן משה רבינו ועד לירמיהו עברו דורות רבים, ובחלק חשוב מהם הי' בבני ישראל מצב של ירידה רוחנית, כמסופר בנביאים; ואף על פי כן, לא מצינו בכל דורות אלו שהראו לבני ישראל את צנצנת המן, אלא לראשונה בימי ירמיהו! -

כי אכן, הלימוד מצנצנת המן באופן זה (להניח את המלאכה הטבעית ולעסוק רק בתורה) אינו מתאים בכל דור ודור, ורק בימי ירמיהו נדרש מצב זה בתור הוראה מיוחדת היוצאת מן הכלל.

הוספה

לקט מתוך דברות קודש בענייני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה, באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

"להחיות בהם נפש כל חי"

פירות - ענין התענוג / מנהג ישראל - תענוג לנפש האלוקית! / עבודת ה' באופן של תענוג / תענוג - חודר למעשה בפועל / "פנינים" אמיתיות ולא במרק / מיד בקומז משנתו - הקב"ה לנגדו! / יש דבר בעולם יותר מ"מודה אני לפניך"? / "תענוג" נכון בנתינת צדקה / אין להתפעל מפעולה על אדם אחד!

בנוגע לחמשה עשר בשבט - איתא במגן אברהם שנוהגים "להרבות בו במיני פירות של איֵנות".

והנה אכילת פירות האילנות בט"ו שבט קשורה עם פירות ארץ ישראל - אותם פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל.

ולכאורה צריך להבין:

בנוגע לשבעת המינים שנשתבחה בהם א"י איתא בגמרא "כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, שנאמר ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". ולכן, כאשר מונחים לפניו ב' מיני מאכל - הרי הסדר והקדימה בזה נקבע ע"פ סדר הכתוב - ארץ "חטה ושעורה וגו".

ועפ"ז אינו מובן: מדוע לא מצינו מנהג מיוחד (בחמשה עשר בשבט) בנוגע לדברי מאכל הנעשים מ"חטיה ושעורה", שהם קודמים בפסוק לפירות האילנות "גפן ותאנה ורימון"?!

פירות - ענין התענוג

...והביאור בזה:

כללות החילוק שבין "חטיה ושעורה" לפירות האילן ("גפן ותאנה וגו") הוא - מחטיה ושעורה עושים "לחם", שהוא דבר המוכרח לקיום האדם, ואילו פירות האילן

"אלקיי" - כאילו הי' כתוב עליו טעם זקף גדול, והפסק - "נשמח שנתת בי טהורה היא" - הפסק - "אתה בראתה" - הפסק, ושמעו בבהירות ובדייקנות מה משמעות המלה "אלקיי", מה זה "טהורה" ומה משמעות "אתה בראתה".

(תרגום מספר השיחות תשי"ג עמ' 103 - לקוטי דיבורים המתורגם ח"ג-ד עמ' 3-632)

לדעת מה שאומרים בתפילה

יש להיות מסודרים בכל הענינים. מקשים קושיות בעניני קבלה, בספירות עליונות, ואילו את פירוש המילות שבתפלה אין יודעים! מתמוגגים ב"ברוך שאמר", אולם אינם יודעים את פירוש המילות של "אביי כו' סדר המערכה" והברייתא דרבי ישמעאל, "נשמת", "א-ל אדון".

מנין צמחה מציאות כזו?

בעבר היו משננים מעת לעת את פירוש המילות של התפלה, "הקשיבו" ל"דע לפני מי אתה עומד", והיו צריכים לדעת מה שאומרים בתפילה.

בשנת תרמ"ז נדפס הספר "שער הכולל" [מקורות וטעמים, דינים ומנהגים לסידור אדמו"ר הזקן, שחיבר הגה"ח רבי אברהם דוד לאוואוט, רבה של ניקולייב], ולמדתי היטב [בהיותו בגיל שש-שבע שנים. המו"ף]. בשנת תרמ"ט כבר נבחנו עלינו.

(תרגום מספר השיחות תרצ"ו עמ' 45)

להגביל את עצמו ולבאר את פירוש המילות

פעם אחת לאחר דיבור ארוך שהי' לו - לר' שמואל בער [החסיד הנודע מבוריסוב] - עם אדמו"ר מהר"ש, שאל לו - לאדמו"ר מהר"ש - "ובכל זאת, מהו חסיד?", וענה לו: "גש לבני" (הכוונה לאדמו"ר הרשב"ב). ותמה הר' שמואל בער, כי כבר הי' מהחסידים הזקנים, ועתה שולח אותו אל בנו שהי' עוד צעיר לימים.

ואמר לו אדמו"ר מהר"ש: הנני משכים בהשכמה בכל יום ופעם השכמתי בהשכמה מאד ושלחתי את משרתי שילך לבני ויראה מה הוא עושה. ואמר לי המשרת: "הוא יושב על יד הסיידור ואיני יודע מה עושה", ושלחתי שליח אחר ואמר לי שהוא יושב ליד סיידור ואבודרהם ונ"ך ומבאר לעצמו את פירוש התפילה. ואמר [אדמו"ר מהר"ש]: זהו חסיד! שיכול להגביל את עצמו - עם כל מעלותיו הנעלות - ולבאר את פירוש המילות [של התפילה].

(תרגום מספר השיחות תרצ"ט עמ' 305)

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מדוע נזכר בית המקדש בשירת הים?

תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מבון
לשבתך פעלת ה' מקדש אדני' כוננו יריך
(פז, יז)

לכאורה יש לתמוה, הרי תוכן שירת הים הוא ההודאה על נס דקריעת ים סוף והריגת המצרים, וא"כ, בשלמא מה שנוזכר בשירה על הכניסה לארץ - "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" - מובן, כי זהו ההמשך והשלימות דגאולת מצרים, וכוונתם, שמעתה - אחרי קריעת ים סוף הרי הם מוכנים להכנס לארץ ישראל; אמנם הזכרת בנין בית המקדש - "מכון לשבתך גו' מקדש" מאי בעי הכא, דמה ענינו לכאן?

[בדוחק י"ל, שבנין ביהמ"ק מורה על גמר הכניסה לארץ, וכפי שהי' בפועל שלא נכבשה כל הארץ עד ימי דוד, וגם בתוכן הענין, מפורש בקרא כי בנין ביהמ"ק בא לאחרי המנוחה מן האויבים מסביב (ראה ש"ב ז, א-ג ועוד). אבל מלשון הכתובים כאן משמע, שהענין דביהמ"ק בא כאן לא כחלק מכיבוש וכניסה לארץ, אלא כענין ושבח בפני עצמו].

ויש לומר הביאור בזה:

בסיום השירה (כפסוק שלאחרי זה) נאמר "ה' ימלוך לעולם ועד", ומבאר הרמב"ן, "יאמר כי הראה עתה כי הוא מלך ושלטון על הכל שהושיע את עבדיו ואבד את מורדיו כן יהי הרצון מלפניו לעשות בכל הדורות לעולם".

והיינו, שתוכן ענין השירה הוא לא רק שבח והודאה על עצם הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה באיבוד מצרים, כי אם בעיקר הוא שבח על זה שעל ידי קריעת ים סוף נתגלתה מלכותו ושלטתו של הקב"ה, הן בעצם איבוד פרעה ומצרים, והן באופניו, שהקב"ה שירד מערכות

הטבע, והכל בשביל הצלת וגאולת ישראל.

והנה תכלית השלימות בהתגלות מלכותו של הקב"ה בפועל היתה בקיום הציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי" (תרומה כה, ח), בבנין בית המקדש, שירד לשכון בארץ. ולכן בבנין ביהמ"ק הראשון היתה גאולת ישראל בשלימותה מכל האויבים שמסביב, שלא הי' עוד שלטון לאומות העולם בארץ (ראה ראב"ע עה"פ טו, יח, ועוד).

ועל כן נזכר בית המקדש בשירת הים, כי תוכנה של שירת הים הוא על התגלות מלכותו של הקב"ה, שבאה לידי שלימות בבנין בית המקדש. וק"ל.

(נ"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 80 ואילך)

בין מעשה יד אחת למעשה שתי ידיים

מקדש אדני' כוננו יריך

חביב בית המקדש לפני הקב"ה שכשברא הקב"ה את עולמו לא בראו אלא בידו אחת שנאמר אף די יסדה ארץ וכשבא לבנות בית המקדש כביכול בשתי ידיו שנאמר מקדש ה' כוננו יריך
(פז, יז. מכילתא)

לכאורה יש לעיין מה הקשר בין בניית ביהמ"ק בשתי ידיים דווקא - "יריך" - לשירת הים?

ויש לומר הביאור בזה:

תוכן ענין שירת הים הוא שבח על זה שע"י קריעת ים סוף נתגלתה מלכותו ושלטתו של הקב"ה, שתכלית השלימות בהתגלות מלכותו של הקב"ה בפועל היתה בבנין בית המקדש, שאז היתה גאולת ישראל בשלימותה מכל האויבים שמסביב (ראה פנינה הקודמת).

וזהו גם תוכן ענין בנין המקדש "בשתי ידיי": החילוק בפשטות בין מעשה הנעשה ביד אחד למעשה הנעשה בשתי ידיים הוא, שמעשה בשתי ידיים היינו שהעושה עסוק רק בזה, משא"כ

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

פירוש מילות התפילה

מתמוגגים ב"ברוך שאמר", אולם אינם יודעים את פירוש המילות של "אביי כו' סדר המערכה" והברייתא דרבי ישמעאל, "נשמות", "א-ל אדון". מנין צמחה מציאות כזו?

הכוונה הפנימית של פירוש המלות

מי שזכה לשמוע את אבי [כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע] אומר ברכת השחר - בודאי שנתעורר בהרהור של תשובה, ואותו יום הי' אצלו יום אחר לגמרי.

כשאבי אומר על נטילת ידים הוא מרים את הידים עד לראש, לא למעלה ממקום פאות הראש, שלא כפי שהי' נוהג בשעת אמירת ברכת על נטילת ידים לסעודה. השינוי הוא בשלשה דברים: א) בשעת אמירת על נטילת ידים של ברכות השחר - היו הידים כבר נגובות ויבשות. ב) ההגבהה היא עד הראש, עד למקום פאות הראש. ג) הידיים פרושות.

בברכת נטילת ידים לסעודה: א) הוא אומר על נטילת ידים בשעת השפשוף, אחרי הנטילה ולפני הניגוב. ב) ההגבהה היא רק כנגד הלב, ולא למעלה מזה. ג) שתי הידיים שלובות ולא פרושות.

כשאבי הי' אומר ברכה, לא זו בלבד שהיו "שומעים" בבהירות את ה"עברי" של הברכה, עם כל הנקודות ושומעים פירוש המלות, סוג אמירה שהאמירה עצמה מביאה את השומע להבין את פירוש המלות, אלא שומעים גם את נקודת ההפסקה, דבר המעורר על הכוונה הפנימית של פירוש המלות.

אבי אומר:

פנינים

משום שנברא "ביד אחת"; משא"כ בביהמ"ק שורה שכינתו והיו נעשים בו בגילוי עשרה נסים, באופן שהגבלות טבע העולם נתבטלו - משום שנבנה בשתי ידיים.

ונמצא, שבנין ביהמ"ק בשתי ידיים דווקא הביא לגילוי מלכותו של הקב"ה בשלימות - תוכן ענין שירת הים.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 81 ואילך)

מעשה ביד אחת הרי בשעת מעשה יכול להתעסק בענין שונה לגמרי, וכמו שרואים אכן בבריאת שמים וארץ, שבזמן בריאת הארץ בשמאל ברא שמים בימין - "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים".

וזהו תוכן החילוק בין העולם שנברא ביד אחת והמקדש שנבנה בשתי ידי, שב"העולם" מצד עצמו לא ניכר בגלוי זה ש"לא נמצא אלא מאמיתת המצאו" (לי הרמב"ם ריש הלי' יסוה"ת),

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

המן – השפעה מעוטה בדרך חיבה

להתפרנס מתוך מנוחה ותענוג / משבת מתברכים כל ששת הימים / השפעה מדודה בפנים יפות

פידורה של פרשת המן (פרשתנו טז, יד ואילך) כך הוא:

תחילה מסופר על ירידת המן, ואופן לקיטתו; לאחר מכן אודות ירידת לחם משנה בשישי, וענייני הכנת המן ביום השישי עבור שבת קודש; לאחר מכן קראו בני ישראל את שמו "מן", והתורה מתארת את מראהו "כזרע גד לבן", ואת טעמו "כצפיחית בדבש"; ולבסוף בא ציווי השי"ת להניח צנצנת מן "למשמרת לדורותיכם".

ולכאורה סדר זה הוא תמוה: הדעת נותנת, שמיד עם ירידת המן הייתה התורה צריכה לתאר בפרטיות את צורתו וטעמו, ומה שבני ישראל קראוהו בשם מן, ואז הוא זמן הציווי על צנצנת המן המוכיחה ש"הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו" (רש"י טז, לב). ומדוע התעכבו כל אלו עד לאחר ירידת המן בשישי וההנהגה עמו בשבת קודש?

ומשמע, שעניין השבת הוא יסוד גדול בכללות עניין המן, ואין לתאר את המן, ולקראו בשם ולשמרו לדורות עד אשר תעבור עליו השבת ויגיע לשלמותו. וכפי שיתבאר להלן.

להתפרנס מתוך מנוחה ותענוג

מלבד מה שהי' המן "לחם מן השמים" (טז, ד), הייתה גם מעלה עצומה באופן נתינתו לבני ישראל. לפני ירידת המן הודיעו משה ואהרן לבני ישראל "ובוקר וראיתם את כבוד ה' – תראו את כבוד אור פניו, שיורידהו לכם דרך חיבה בבוקר שיש שהות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא" (פרשתנו טז, ז ופרש"י). והיינו שהייתה הדגשה

אדם, מבלי יוצא מן הכלל, מדיני הוא בטבע, אף שכמובן לא כל אחד במדה שוה, וכשמשתדלים להתנהג היפך טבע זה מובן שזה מביא לידי תסבוכת ("קאמפליקאציעס") וכיו"ב, ובאלה שמאיזה סיבה שתהי' קשה עליהם ההתערבות עם בני אדם, הרי אין עצה, כי אם על-דרך לימוד השחי' במים, שזהו אי-אפשר לפני הכניסה במים אפילו כשעומד בסמיכות לשפת הנהר, ועליו לקפוץ במים ואז בדרך ממילא יתחיל לימוד ענין השחי' וסוף-סוף ילמדנו, וכל אריכות המחשבה בעת עמידתו על שפת הנהר, איך ומה ובאיזה אופן לימוד לשחות, אין בזה תועלת, כי אי אפשר לימוד הנ"ל אלא במים.

ולאחרי בקשת סליחתה, כן הוא בדיוק בהנוגע אלי' אשר במכתבי' מביאה טענות לחיוב ולשלילה בעסק שיהי' הכרוך במסיבות בני אדם ובחברתם, אלא שהשקלא וטריא בזה בישיבתה בחדרה או בד' אמות שלה.

מובן וגם פשוט שאין כוונתי להטיף מוסר, אלא לנסות עוד הפעם אולי יועילו דברי עכ"פ בפעם הזאת, אשר תקפוץ לתוך איזה ענין שבעל כרחי (על-כל-פנים בימים הראשונים) תהי' בין בני אדם מחוץ לביתה, ותקותי חזקה אשר במשך זמן לא ארוך, לא תצטרך עוד להבעל-כרחי ותראה רוב הענין ורוב התועלת גם בשביל זולתה של חברת בני אדם, שהרי לא לחנם נברא האדם בטבע להיות מדיני.

ונפלאים דברי רז"ל, אשר הוראה הם להלכה למעשה בחיי היום יומים, אשר כל דבר שבקדושה הוא דוקא בי עשרה, לא רק רבים סתם אלא רבים בשלימות, וידוע ג"כ פתגם החסידות, הנאמר בשם כמה מגדולי תורת החסידות, אשר גרוע יותר להיות יחידי בגן עדן מאשר להיות וכו' יחד עם יהודים נוספים.

ובהמצאנו בשילהי חדש אלול הוא חדש הרחמים רחמיו של הקב"ה שהן בלי גבול, יהי רצון שתתחיל הזזה מוחלטה לטוב ותבשר טוב בזה.

(אגרות קודש ח"ח עמ' תקלד-ה)

גדולה בירידת המן שהיא בהארת פנים ו"דרך חיבה" – למעט ככל האפשר בטרחתם של בני ישראל להשגת מזון זה, על ידי שלקיטתו נעשית מתוך תענוג גמור, ללא טרחה ויגיעה.

ואם כן, נמצא שעניין המן אחד הוא עם עניין השבת. גם השבת עניינה שישבות האדם ממלאכתו ויהי' הכל מזומן ומוכן לפניו, באופן של מנוחה ותענוג. ועל כן שלמות עניין המן היא ביום השבת קודש, כאשר לא היו צריכים לטרוח בלקיטתו, אלא הי' מוכן מבעוד יום, ובזה הודגש עוד יותר עניין החיבה והתענוג שבמן.

נראה במקור הדברים בארוכה השקו"ט בשיטת רש"י עה"ת, שלא ציווה משה את בני ישראל על השביתה בפועל עד ירידת המן, וגם אז ציווה רק על ענייני השביתה הנוגעים לליקוט והכנת המן.

ומעתה יובן מדוע היו קריאת שם המן ותיאורו וציווי ה"למשמרת" רק לאחר שאכלו את המן ביום השבת:

תוכן השם "מן" הוא מלשון "הכנת מזון" (רש"י טז, טו), והיינו שאין בו הגדרה וטעם מסוימים, אלא "הי' כל אחד מישראל טועם בו כל מה שהי' רוצה" (שמות רבה פרשתנו פכ"ה, ג. רש"י בהעלותך יא, ה). התענוג שבמן לא הי' מצויר בטעם מסוים ולא הי' מוגבל כלל. אמנם, הכרת ענין זה שבמן באה לידי שלימותה רק לאחר ש"וישבחו העם ביום השביעי", ואז הרגישו עונג שלם, כאשר בא להם מזון מופלא זה בלי טורח כלל, מתוך מנוחה שלימה, ולכן רק אז הכירו בעניין זה וקראו לו בשם "מן".

ועל כן בא ציווי הנחת צנצנת המן למשמרת דווקא לאחר יום השבת: בני ישראל צריכים לידע ולהכיר בכך שהשי"ת זן ומפרנס לכל, ויכולים לשמור את התורה ולעסוק בה במנוחה גמורה ללא טרדות ודאגות הפרנסה. עניין זה ניכר בעיקר במן של יום השבת קודש שנאכל ללא יגיעה כלל. ועל כן נצטוו על צנצנת המן רק לאחר שבת, משום שאז נתברר אצל בני ישראל עומק ההכרה בכך שהשי"ת זן ומפרנס. ואת ההכרה העמוקה הלזו יש לשמור לדורי דורות.

משבת מתברכים כל ששת הימים

על פי האמור למעלה, יש ליתן טעם והסבר בדברי הזהר הקדוש אודות המן:

איתא בזהר (פרשתנו סג, ב. יתרו פח, א), שאף שבשבת קודש לא ירד המן, הרי דווקא מיום השבת "מתברכאן מיני' כל שיחא יומין". השפעת המן למשך ששת ימי המעשה נמשכת מיום השבת קודש, שממנו מתברכים הימים כולם.

ולכאורה תמוה: הרי יום השבת נתקדש "במן" – שלא ירד כלל בשבת" (רש"י בראשית ב, ג). ואם כן, כיצד יתכן שהברכה על השפעת המן היא דווקא בשבת?

ועל פי מה שנתבאר למעלה, הרי מוכן שאדרבא, יום השבת הוא היום המתאים ביותר

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

להיות מעורב עם הבריות

במענה למכתבו . . בו כותב אודות האברך . . שי', כנראה מכתבו לכל לראש על הנ"ל להיות מעורב יותר עם הבריות, שזו תהי' התחלה טובה שיחזור לאיתנו מכבר, ואף שבטח כמאמר חז"ל כל התחלות קשות, חזרתו להתערב בין הבריות, תקשה בעיניו, הרי עליו להכריח עצמו בזה.

ובטח ידידיו יעזרו בידו לעשות האמור, אבל מכיון שיש לדרוש מהאדם לפי כחו מוכן שגם בהאמור אין הכוונה שתהי' בזה אתהפכא מקצה אל הקצה, מעורב עם הבריות שעות רבות בכל יום, כ"א צעד אחר צעד עם אותם החוגים שיקל עליו להתקשר עמהם, אבל בכוונה ומטרה שתגדל התערבות שלו ועד שירגיש עצמו כרגיל מבלי התאמצות (אנשטריינגונג) בהדבורים ובהליכתו עמהם, כן מהנכון שילמוד לפני איזה קבוצה וע"ד האמור לימוד בקל מבלי שירגיש ושידרוש התאמצות, כ"א קטנה לפי ערך.

ביחד עם האמור והוא העיקר, על הנ"ל להיות חזק בידיעה (מתאימה להמציאות), שמצבו עתה יכול להתתקן במאה אחוז, אלא שצעד אחר צעד, ומיוסד על נקודה העיקרית עבודת השי"ת בשמחה ובטוב לבב, עבודה שע"פ האמור בכל דרכיך ז.א. באכילתו בשתייתו וכו', כמבואר בטוש"ע או"ח סי' רל"א. וכנ"ל קרוב לאמר שהנ"ל יראה איך שקרוב הדבר אליו וכו', וכיון שכת"ר הביא שאלתו בודאי לא ירפה ממנו וסוף סוף יודה האברך לכת"ר בעד השתדלותו בזה אפילו אם לכתחלה לא יביע שביעת רצון.

(אגרות קודש חיים עמ' שנא)

גרוע יותר להיות יחידי בגן עדן מאשר להיות וכו' יחד עם יהודים נוספים

מאשר הנני קבלת מכתבה . . בו כותבת אודות מצב רוחה וכו'.

וכמדומה כבר כתבתי זה כמה פעמים, שלפי דעתי וכן ראיתי גם במוחש, כל

(עיי' אלי' רבה לסי' ש סק"א שאם נמשך סעודה ג' עד אחר חשיכה א"צ לאכול עוד סעודה רביעית), דקיום מצות ג' סעודות באופן ד"מצוה מן המוכחר" ה"ז כשאוכל גם סעודת מלוה מלכה, שאז הזכר ל"ברכו במן" הוא בשלימות.

וְלַהֲעִיר שענין זה העמיד רבינו בסוגריים, וידוע מש"כ אחי רבינו המהרי"ל (בשארית יהודה חא"ח ס"ו) ששמע מפה קדשו הדביר לשו"ע כאן סק"א].

לברך בו על המן. כי אף שלקיטת המן לא הייתה בשבת, הרי זה משום שלקיטה זו יש בה טורח מסוים, ובשבת צריכה להיות שלימות התענוג והמנוחה.

אבל כאשר מדובר אודות המשכת הברכה למן למשך השבוע כולו, הרי אדרבא: דווקא יום זה של מנוחה ותענוג הוא היום המתאים ביותר להיות שורש להמשכת התענוג לבני ישראל למשך השבוע דבר יום ביומו. מיום השבת נשפע על השבוע כולו מזון מופלא – "בפנים מאירות . . דרך חיבה" (רש"י בפרשתנו טז, ז).

השפעה מדודה בפנים יפות

אמנם המן ירד לבני ישראל רק במדבר, ומעת בואם אל ארץ נושבת התחילו לאכול לחם מן הארץ הבא בטורח ויגיעה. אולם מכל מקום, התורה היא נצחית, וסיפורי' יש בהם הוראות לבני ישראל בכל הדורות כולם. ובפרט בעניין המן, אשר עליו נצטוו לשמור צנצנת אחת "למשמרת לדורותיכם". ויש לבאר כיצד עניין המן ישנו בכל דור ודור בפרנסתם ומזונם של בני ישראל.

ובהקדים מה שנתבאר בסה"ק (ראה קונטרס "ומעין" מאמר ח, ועוד) אשר ישנו הפרש כללי ויסודי בין השפעת הגשמיות לישראל, לבין ההשפעה לשאר האומות:

בני ישראל מקבלים מהשי"ת השפעה מדודה לפי מעשיהם. כאשר "בחוקותי תלכו וגו'" אזי "ונתתי גשמיכם בעתם" (ריש פר' בחוקותי), וכל ההשפעה מוגבלת ונמדדת על פי עבודתם את קונם.

לעומת זאת, אומות העולם אינם ניזונים לפי מעשיהם, ואדרבא, נמשך להם ריבוי שפע. וכפי שמרומז בפסוק "אשר נאכל במצרים חנם – חנם מן המצוות" (בהעלותך יא, ה ובפרש"י), והיינו שקבלת ההשפעה מהטומאה והקליפה היא "חנם", ואינה מדודה לפי מעשי האדם. וכך אמרו בזהר (ח"ב קכח, א) "דרוח מסאבא אזדמן תדיר במגנא ובריקנייא" – ההשפעה מן הטומאה נמשכת תדיר ובחינם, גם לאלו שאינם ראויים לקבל שפע.

ואף שאומות העולם מקבלים יותר השפעה גשמית מבני ישראל, מכל מקום אין יתרון זה אלא בכמות בלבד, אבל באיכות ההשפעה יש יתרון יסודי לבני ישראל:

השפע של אומות העולם, נמשך להם ללא עונג מצד השי"ת, וכפי שנאמר בתניא (פכ"ב) שהוא על דרך משל לאדם הנותן דבר מה לשונאו, שהוא זורקו דרך אחורי כתפו בלא רצון ותענוג. וכך היא ההשפעה הנמשכת לצד הטומאה ולאומות העולם, שנמשכת להם ללא תענוג.

אבל ההשפעה לבני ישראל, עם היותה מדודה ומצומצמת, הרי היא באה מתוך תענוג השי"ת שמשפיע לעם קרובו בזכות עבודתם, והרי היא נתינה של תענוג "באור פני מלך חיים" (משלי טז, טו).

ועל כך משבח הכתוב את בני ישראל שאומרים "חלקי ה' אמרה נפשי" (איכה ג, כד), שהם מוותרים על השפעה העצום הנמשך "לעוברי רצונו", כאשר "דרך רשעים צלחה", ובוחרים בהשפעה המדודה הנמשכת לבני ישראל. והם רוצים בהמשכה זו דווקא ושמחים בה, לפי שהיא נמשכת באור פני השי"ת מתוך תענוג ורצון (וראה באריכה אור התורה תבא עמ' תתערב ואילך. לקוטי שיחות ח"ט עמ' 280).

וזאת צריכים ללמוד מן המן ולזכור תמיד בכל דור ודור:

המן ניתן במשורה – כל פעם ליום אחד בלבד, ובכמות מדויקת – "עומר לגולגולת". אך אף על פי כן, עומר זה ניתן "בפנים מאירות... דרך חיבה", ובני ישראל ראו בזה את "כבוד אור פניו".

וכמו כן ההשפעה לבני ישראל היא מדודה לפי העבודה, אך יש לייקרה ביותר, שהרי היא ניתנת מתוך תענוג, "באור פני מלך חיים", ועל ידה באים למנוחה והעונג האמתי, מתוך ריבוי השפעה גשמית, ועד לייעודי הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו.

המן דשבת כך הוא, שברכת המן דיום השבת נמשכת למוצאי שבת.

וי"ף שזוהו ג"כ המקור להא דקדושת השבת נמשכת עד זמן סעודת מ"ש, ולהכי הוי כמו ליווי – שהדבר שאותו מלווין עודנו כאן, כנ"ל, כי אע"פ שקדושת שבת (ממש) אינה אלא עד לאחרי הבדלה, כשמבדילין בין קודש לחול, הרי ברכת השבת ("ויברך אלקים את יום השביעי", "על כן ברך ה' את יום השבת") היא באופן שנמשכת עד סעודת מוצ"ש, כשם שב"ברכו במן" נכללה גם ברכת והספקת המזון לסעודה דמוצ"ש. וזהו הטעם שסעודה זו היא "סעודת מלוה מלכה", שאז מלווים את השבת ביציאתו, כיון שבסעודה זו הוא גמר "ברכת" השבת.

ועפכהנ"ף אולי יש לומר עוד, שיסודה של סעודה זו הוא – זכר למן, דכיון שהעומר מן דשבת כלל גם הסעודה דמוצ"ש, לכן, כמו שחייבים באכילת ג' סעודות דשבת זכר למן, הרי זכר זה עצמו מחייב ג"כ אכילת סעודה זו (כמו שבנ"י במדבר אכלו סעודה זו מהמן שירד ליום השבת).

ועפכ"ז אתי שפיר ומחזור ביותר ל' רבינו הזקן הנ"ל "שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", די"ל שכוונתו בזה, שע"י סעודת מלוה מלכה הרי המצוה דג' סעודות היא "מצוה מן המובחר". כלומר, אין החיוב דסעודת מלוה מלכה רק ענין בפני עצמו (כדי ללוות את השבת, שענין זה אינו ענין לשאר סעודות דשבת שזמנן בשבת עצמו), אלא הוא (גם) חלק מחובת ג' סעודות

הלילה הולך אחר היום, כמפורש בכתוב שירידתו היתה בבוקר, ומהעומר מן שירד בבוקר ה' מזון לב' סעודות, שחרית וערבית, עיי' בעלי התוס' פרשתנו טז, כב. וא"כ מובן דה"ה בע"ש, שאז ירד "שני העומר לאחד", דה"ה זה באופן ש"הלילה הולך אחר היום", וכמו שהאריכו בכמה ספרים (ראה בעה"ת שם, טור או"ח סרצ"א בשם "ירושלמי במכילתא", ועוד), דמהעומר הראשון אכלו סעודת יום ו' וסעודת ליל שבת, והעומר הב' הספיק להם הן לסעודות דיום השבת והן גם לסעודת הלילה שלאח"ז (עיי' להדיא יותר בחוקוני פרשתנו טז, כג דה"ה גם לסעודת מ"ש). הרי נמצא שהלחם דסעודת מ"ש לא ה' אלא מהעומר מן המיוחד לשבת.

ועפ"ז נתוסף לנו ביאור בלשון חז"ל בכראשית רבה (יא, ב) עה"פ "ויברך גו' ויקדש" – "ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן כו' בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר", די"ל שהחילוק בין ב' הענינים ד"ברכו" ו"קדשו" אינו רק אם הוא ענין חיובי (שירדו שני עומרים בערב שבת) או שלילה (שלא ירד המן בו), אלא הו' ב' גדרים (וזמנים) שונים, ד"קדשו במן" היינו ענין במן בקשר לקדושת שבת, דקדושת שבת מחייבת שלא ירד המן בזמן קדוש זה, וענין זה הוא רק בשעות דשבת גופא, בזמן דקדושת שבת (כולל ג"כ זמן של הוספה מחול על הקודש, שגם אז ישנה קדושת שבת); משא"כ "ברכו במן", הרי ברכת המן ליום השבת אינה מוגבלת להזמן דקדושת שבת, אלא להמעת לעת דיום שבת, וכיון דזמן המעת לעת לענין ירידת המן הוא באופן של "הלילה הולך אחר היום", הרי גם לענין זמנה של ברכת

פנינים

דרוש ואגדה

בין שש אמהות לארבע אמהות

בנוגע למטה האלקים שהי' ביד משה ובו נבקע הים, איתא בתרגום יונתן בפרשתנו (יד, כא) שהי' חקוק במטה "שמא רבא ויקירא כו' ותלת אבהת עלמא ושית אימהתא ותריסר שבטוי דיעקב", והיינו שהי' חקוק בו שם המפורש, שלשה אבות, שש אמהות וי"ב שבטים.

ולכאורה יש לתמוה, הרי אמרו חז"ל "אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע" (ברכות טז, ב), וא"כ, מדוע נחקקו על המטה כל שש האמהות?

ויש לומר הביאור בזה:

מהחילוקים בין האבות להשבטים הוא שעניני ופרטי עבודת האבות הם ענינים כלליים שכל אחד מישראל שייך לענינים אלו, ולכן "אין קורין אבות אלא לשלשה" כיון שדרגתם של אברהם יצחק ויעקב צריכה להיות וישנה בכל אדם מישראל. משא"כ עניני השבטים, ראובן שמעון וכו', הם ענינים פרטיים, ויש מבני ישראל שיש בהם דרגת ראובן ולא דרגת שאר השבטים, ויש מבניי שיש בהם דרגת יהודה ולא דרגת שאר השבטים, וכיו"ב (ראה בכל זה תורה אור ר"פ וארא).

ומעתה נמצא, שבמטה שחקוקים בו כל י"ב השבטים, הרי זה להורות על עבודה באופן פרטי, כעבודת השבטים, ולא רק עבודה כללית כעבודת האבות.

ואף שהי' מקום לומר שעבודה כללית כעבודת האבות נעלית יותר, אמנם ממטה משה למדים אנו אשר לא כן הוא, כי באותו מטה הי' חקוק גם "שמא רבא ויקירא" היינו שם המפורש, להורות שדווקא העבודה באופן פרטי, יש בה מעלה רבה ועצומה.

והוא הטעם לזה שהיו חקוקים במטה כל שש

האמהות, כי כאן מדובר על התחלקות השבטים לי"ב פרטים שונים דווקא, והתחלקות השבטים היא על ידי אמותיהם, רחל, לאה בלהה וזלפה.

ומעתה יובן שביאור עניין המטה בתרגום יונתן נאמר דווקא בנוגע לקריעת ים סוף, כי מבואר בספרים (ראה לק"ת צו טז, ד ואילך, ובכ"מ), שהטעם שנחלק הים לי"ב גזירים כנגד י"ב שבטים ולא נחלק באופן שכל ישראל יעברו באותה מסילה, הוא כי כן הוא גם תוכן ענין קריעת ים סוף - להורות על חשיבות העבודה באופן פרטי, ולכן גם ביאור ענין המטה שהיו חקוקים בו י"ב השבטים - עבודה פרטית - נאמר בנוגע לקריעת ים סוף.

(ע"פ לקוטי שיהות חז" עמ' 304 ואילך)

"הם הכירוהו תחילה"

זה א-לי ואנוהו

(טו, ב)

אודות הילדים שהיו בגלות מצרים, שהם היו בשעת קריעת ים סוף, אמרו חז"ל ש"הם הכירוהו תחילה" (סוטה יא, ב). והיינו, שלמרות שבים הלכו משה רבינו, יהושע וכל גדולי ונשיאי ישראל, אעפ"כ - מי הכיר תחילה את הקב"ה - דוקא ילדי ישראל, שגדלו בקושי שעבוד גלות מצרים ונתחנכו כדבעי. הם היו הראשונים שראו אלקות בעינים בשריות, והראו באצבע - "זה א-לי ואנוהו".

בשעה שגם כאשר נמצאים בגלות מצרים מחנכים ילדים באופן כזה אשר מבלי הבט על כך ש"אתם המעט מכל העמים", ילדים שאינם יהודים הם הרבה יותר, והנהגתם היא בניגוד להנהגה יהודית, ואעפ"כ מוכנים הילדים לצאת ממצרים, ולילך למדבר, וסומכים לגמרי על הקב"ה, שיעבירו את ה"מדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" (עקב

איברא דאין לומר כן, שהרי מוכח בכ"מ שגוף הסעודה הוי מצוה, וכלשון רבינו הזקן ש"יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ולאח"ז כתב "סעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", שמזה מובן שגם גוף הסעודה היא קצת חובה עכ"פ (ובביאורי הגר"א לשו"ע כאן נקט שסעודה זו צ"ל בפת, ועד"ז בכמה ספרים). ומעתה צ"ב במקורה וטעמה של גוף הסעודה שחייבין.

והנה מש"כ רש"י דזהו כליווי המלך כו', משמע שעד אז עדיין לא "הלכה" השבת (כמו המלך שעודנו בקרב המלוים בשעה זו), וצ"ב, דלכא' אע"פ שחייבים להוסיף מחול על הקודש הן בכניסתו והן ביציאתו, ר"ה ט. הרי סעודה זו היא דוקא לאחרי הבדלת וצאת השבת, ועד"ז צ"ב במש"כ רבינו בשולחנו כאן ס"ב ע"פ הט"ז, דיש נוהגין לומר פיוטים וזמירות אחר הבדלה ללות את השבת אחר שיצא כדרך שמלוין את המלך כו', והרי המדובר הוא לאחרי הבדלה והליכת השבת זה מכבר, ולא כמלך שעודנו בקרב האנשים, וק"ל. ועיי' רש"י שבת קנ: ד"ה המבדיל. וע"ע פסחים קג).

ועכצ"ל שגם לאחרי צאת השבת (בהבדלה) עדיין לא הלכה לגמרי. ובשע"ת לשו"ע סי' ש הובא בשם תלמידי האריז"ל "שהנפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מוצאי שבת לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש עד אחר סעודת מוצאי שבת". וצ"ב בגדר הך מילתא.

וי"ל דגדר סעודה זו עולה מן הכתובים גופייהו, דהנה ירידת המן היתה באופן של

פשיטא דלא קאי בחיוב אכילה (שהוא רק בלילה ולא בע"ש גופא), והיינו מדין כבוד שבת, עיי' רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ה שהביא שני המאמרים וביאר שהוא "כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו", ומביאו שם בהמשך לעוד עניני הכנה דע"ש משום כבוד שבת; משא"כ חיובי אכילת סעודות שייכא לעונג שבת, כמתבאר בסוגיין ק"ח: וברמב"ם שם ה"ז ועוד. וה"ה סידור השולחן במוצ"ש שהוא ענין בפ"ע לכבד השבת עיי"ז (וכולל אף סידור מפה על השולחן כו', עיי' שו"ע רבינו הזקן ריש סי' ש), היינו דאף שאין כוונתו לאכול אלא כזית, מכבוד שבת (ביציאתו) לערוך את השולחן כאילו הוא הולך לאכול "סעודה גמורה", כל' רבינו הזקן שם. אלא דסו"ס מהך גופא מובן שצ"ל גם סעודה, כי דוחק לומר דחייב לסדר שולחן מבלי לאכול משהו [ועדיין יל"ע אי טעם האכילה גופא הוא נמי משום ליווי כו', ועיי' ברש"י לעיל ק"ח. ד"ה אכלי' וברב"ז לרמב"ם הל' מתנ"ע ט, יג].

ובאמת הי' מקום לומר דמעיקר הדין אין סעודה זו חובה, ורק שכיון שכך היא הדרך שאוכלין אז (עכ"פ סעודה קטנה), כי ע"ד הרגיל לילה הוא זמן סעודה (ראה פרשתנו טז, ח וברבינו בחיי. ועיי' בסוגיין ק"ח. דמשמע דדוקא המתפרנס מן הצדקה הו"א שלא ליתן לו סעודה למ"ש "דאמרינן לי' מאי דבעית למיכל באפוקי שבתא אכלי' בשבתא"), אזי משום כבוד שבת חייב להכין השולחן ("כמו לסעודה גמורה") כו' לסעודה זו שאוכל בלאה"כ; מיהא מי שאינו אוכל סעודה זו בכל לילה אין עליו חיוב.

חידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

בגדר מצות סעודה במוצאי שבת

יאריך להוכיח במקור סעודה זו, שהוא זכר לדרך אכילת המן שהיו סועדים ממנו בצאת השבת / יסיק דשייכא לדין ג' סעודות עצמן, ויתבאר עפ"ז דיוק לשון רבינו הזקן בשולחנו דמשמע שהיא פרט בקיום מצוה אחרת באופן ד"מן המובחר"

מה"ת, ראה לבוש או"ח ר"ס רצ"א וט"ז סת"ע"ח סק"ב, ועוד, אבל לסעודה דמ"ש לא מצאנו לימוד מקרא.

וְלֵאמֹר שם קיט: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", וברש"י "במוצ"ש, נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר" (וראה גם ב"י סי' ש), ועוד שם מעשה בר' אבהו שעשו לו עגלתא תלתא כו' אף שאכילתו היתה מועטת. והמורם דטעמו מצד כיבוד השבת ביציאתה, וכשמה בפוסקים "סעודת מלוה מלכה".

וְלֵאמֹר שמימרא זו עצמה לא קאי בחיוב אכילת הסעודה אלא רק ע"ד סידור השולחן (עיי' מחצה"ש למג"א סי' רדע סק"ב), וכדמוכח מזה שבאה בהמשך להא ד"לעולם יסדר אדם שולחנו בערב שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", דהתם

כתב רבינו הזקן בשולחנו או"ח סי' ש ס"ג (והוא ממג"א שם) גבי סעודת מוצאי שבת "טוב לבשל בשר או דבר אחר במ"ש לכבוד סעודה זו, ובזמננו שמאחרין כ"כ סעודה ג' שאין יכולים לאכול במ"ש יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ואח"כ ממשך (בסוגריים) "וא"צ להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד". ולכאו' הל' צע"ק דטפי הול"ל בל' שהיא "מצוה בעלמא" וכיו"ב, כי הל' "מצוה מן המובחר" מורה יותר שלכתחילה צ"ל קיום המצוה כך דוקא, וא"כ ל' זה מתאים יותר כיסוד לומר דאדרבה החכם שעניו בראשו יקפיד שתתקיים המצוה מן המובחר.

והנה חובת ג' סעודות ילפינן בשבת קיז: מג' פעמים "היום" שנאמרו בפרשתנו גבי אכילת המן בשבת כו' (ועד ש"א שהוא חיוב

פנינים

ח, טו) - אזי אין להתיירא מכך שמצרים מאחוריהם, המדבר משני צידיהם, והים מלפניהם, כי בשעה שהולכים עם ילדים כאלה - יכולים לילך בים והים נבקע. וזוהי הוראה לכל הדורות:

הקיום של בני ישראל הוא באופן שלמעלה מהטבע, וא"כ תמיד זקוקים לנסים שלמעלה מהטבע, הנה ע"י מי זוכים להנס - ע"י ילדים שמכריזים "זה א-לי ואנוהו", עוד לפני שמכירים בכך אבותיהם וזקניהם.

(ע"פ לקוטי שיהות ח"ב עמ' 523 ואילך)